

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ.

Εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον διεκρίναμεν τὴν ὅλην κληρονομίαν τοῦ ἀτόμου εἰς φυσιολογικὴν καὶ κοινωνικὴν, τῆς ὁποίας πάλιν διεκρίναμεν δύο εἶδη, τὸ φυσικὸν ὀν περιβάλλον καὶ τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον.

Ἄφ' οὗ δ' ἐξητάσαμεν τὴν φυσιολογικὴν κληρονομίαν, ἃς ἴδωμεν τώρα τὴν κοινωνικὴν κληρονομίαν καὶ δὴ πρῶτον τὸ φυσικὸν περιβάλλον, καὶ εἶτα τὸ κοινωνικὸν καθ' ἑαυτὸ περιβάλλον, καὶ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν ἐπὶ τὸν ὁμαδικὸν βίον.

II. Φυσικὸν περιβάλλον καὶ ἐπίδρασις αὐτοῦ.

Διὰ τοῦ ὄρου «φυσικὸν περιβάλλον» νοοῦμεν τὸ κλίμα, τὸ ἔδαφος, τὴν φυσικὴν διαμόρφωσιν αὐτοῦ (ὄρη, κοιλάδας, ποταμοὺς κ.λ.π.), τὴν ἐπάρκειαν τοῦ ὕδατος, τὴν χλωρίδα κ.λ.π., ἢ γενικώτερον τὴν χώραν, ἐν ἣ ὁμάδες κατοικοῦσι.

Ποία ἡ ἐπίδρασις τούτων πάντων ἐπὶ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ζωὴν ἀτόμου καὶ ὁμάδων ;

Τὸ κλίμα, τὸ ἔδαφος καὶ ἡ ἀτμοσφαιρικὴ κατάστασις μιᾶς χώρας, ὡς εἶναι εὐνόητον, καθορίζει τὸ δυνατόν τῆς διαβιώσεως καὶ τὴν ὑπαρξιν καθόλου κοινωνίας τινός. Οὗτος εἶναι ὁ λόγος λ.χ. διὰ τὸν ὁποῖον χώρα ὀλικληρος, ὡς ἡ Αὐστραλία, εἶναι εἰς ἐλάχιστα μέρη κατοικημένη, τὰ δὲ 9)10 περίπου τῆς ὅλης γήινης σφαίρας εἶναι ἀκατάλληλα πρὸς κατοικίαν καὶ ἐκμετάλλευσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Διότι τμημα μὲν τῶν 9)10 τούτων καλύπτεται ὑπὸ τῶν θαλασσῶν ἢ γενικώτερον ὑπὸ τοῦ ὕδατος, ἄλλο τμημα εἶναι τοσοῦτον ὀρεινόν, ὥστε ἐπίσης εἶναι ἀκατοίκητον, ἄλλο εἶναι ἀνυδρογόνον, ὡς αἱ ἔρημοι, ἄλλο ἔχει ἀνθυγιεινὸν κλίμα καὶ ἄλλο ἔχει τριαύτην διαμόρφωσιν, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ καλλιεργηθῇ.

Ἄλλὰ καὶ τὸ 1)10, τὸ ὁποῖον εἶναι κατοικημένον, διαφοροτρόπως ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὴν ἀσχολίαν καὶ ἐπομένως ἐπὶ τὸν χαρακτῆρα ἑνὸς λαοῦ, εὐνοοῦν τὴν πρόοδον ἑκάστου κατὰ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην κατεύθυνσιν καὶ ἐνέργειαν καὶ παραγωγὴν καὶ ἐπομένως τὴν κοινωνικὴν του ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον.

Θάλασσα περικαλύπτουσα τὴν Ἑλλάδα καὶ κλίμα εὐκραὲς ἐπιτρέπουσιν ἀπασχόλησιν εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς διάφορον λ.χ. τῆς τῶν κατοίκων τῆς Ἑλβετίας. Ρεῦμα δὲ ὠκεανοῦ γίνεται αἰτία ἀχρηστεύσεως παμμεγίστης ἐκτάσεως ὡς ἐπὶ ἄλλης χώρας, ἐχούσης τὸ αὐτὸ γεωγραφικὸν πλάτος, γίνεται αἰτία δημιουργίας ὀλοκλήρου πολιτισμοῦ. Πεδιάδες, ποταμοὶ καὶ δάση κα-

θορίζουσι καὶ ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τὴν οἴκησιν, τὸν πολλαπλασιασμὸν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν παραγωγὴν ἑνὸς τόπου, τὸν τρόπον τῆς ζωῆς του ἐν θέρει ἢ χειμῶνι, τὰ διαφέροντα καὶ τὰς ἀσχολίας του, τὰς κοινωνικάς του ἐκδηλώσεις καὶ τὴν ὅλην ἔκφρασιν τοῦ συναισθηματικοῦ του κόσμου, τὸ εὐέξαπτον ἢ τὸ θαρραλέον, τὸ ψυχρὸν καὶ θετικόν, τὸ εὐδιάθετον ἢ τὸ δύσθυμον, τὸν ὅλον τέλος χαρακτῆρα του καὶ γενικῶς πάσας τὰς δυνάμεις τὰς τόσον σπουδαίας διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν πρόσδον τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας.

Εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος ἐπίσης δέον ν' ἀποδοθῆ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἡ ἀλλοίωσις τοῦ χαρακτῆρος μιᾶς φυλῆς καὶ ἡ διάφορος συμβολὴ εἰς τὸν πολιτισμὸν λαῶν τῆς αὐτῆς φυλῆς, ὡς ὁ Ἰνδικὸς λ.χ. καὶ ὁ Ἑλληνικὸς, οἵτινες ζήσαντες ὑπὸ διάφορον κλίμα, ὁ μὲν ὑπὸ δυσμενῆς καὶ ὑποδουλοῦν καὶ καταβάλλον ἄτομα καὶ ομάδας, ὁ δὲ ὑπὸ ἡρεμιον καὶ τὰς ἀντιθέσεις τοῦ καύσωνος καὶ τοῦ ψύχους συνδυάζον, εἰς εὐλογημένον δηλ. ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κλίμα, διάφορον ἐδημιούργησαν πολιτισμὸν.

Τὸ φυσικὸν ἢ γεωγραφικὸν περιβάλλον ἐπιβάλλει καὶ τὴν κατανομὴν τοῦ πληθυσμοῦ, τὰς κατευθύνσεις τῆς εἰδικεύσεως καὶ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, τὸν τρόπον τῆς ζωῆς, τὸ εἶδος τοῦ ἐμπορίου καὶ τὴν ὁδὸν τῆς ἐκμεταλλεύσεως αὐτοῦ.

Τὸ φυσικὸν τοῦτο, τέλος, περιβάλλον διήρесе καὶ τὴν ἡμετέραν Ἑλλάδα εἰς πλείστας Πολιτείας καὶ ἡ Γῆ ἢ ἑλληνικὴ «ἢ ἀείκοτε πενήη πολλαχοῦ ξύντροφός ἐστι» κατὰ τὸν πατέρα τῆς Ἱστορίας, εἶναι ἡ αἰτία τῆς διαμορφώσεως τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἕλληνος, συντηρητικοῦ, φιλοπάτριδος, φιλέργου, εὐσεβοῦς, ἐνεργητικοῦ, φιλαποδήμου καὶ ἐμπορικοῦ. Ἡ θάλασσα ἐξ ἄλλου ἢ ἀπὸ τριῶν σημείων τοῦ ὀρίζοντος βαθύτατα διαβρέχουσα ὅλην τὴν ἑλληνικὴν χερσόνησον εἶναι αἰτία τῆς μορφώσεως τοῦ Ἕλληνος εἰς τολμηρὸν, φιλοκίνδυνον, μεγαλοπράγμονα καὶ φιλοπρόδον, εἰσηγητὴν νέων ἰδεῶν καὶ νέου πολιτισμοῦ, φιλόξενον καὶ τοῦ Κερδώου Ἑρμοῦ πολυμήχανον ἐργάτην. Τὸ δὲ κλίμα ἐκ τρίτου ἀπέδειξε καὶ ἀποδεικνύει τὸν Ἕλληνα (διότι σχεδὸν ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων οὐδαμῶς μετεβλήθη) καὶ εὐστροφον καὶ ζητητικὸν καὶ φίλον τοῦ ὑπαίθρου καὶ εὐαίσθητον καὶ εὐόργητον καὶ σύμμετρον καὶ εὐρυθμον τὸ σῶμα, ζητοῦντα ἐν παντὶ τὴν ἀναλογίαν, τὴν ἀπλότητα, τὴν σαφήνειαν, τὴν λακωνικότητα, τὴν σοφίαν.

Β. Περιβάλλον καὶ πληθυσμὸς.

Ὁ τρόπος, καθ' ὃν χρησιμοποιεῖται τὸ γεωγραφικὸν περιβάλλον, ἐπιφέρει τὴν αὐξήσιν ἢ μὴ τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τινὰ χώραν. Διότι ὅπου ἡ ἔδαφικὴ κατάστασις ἐπιτρέπει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μεταφορᾶς καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν προϊόντων ἑνὸς τόπου μετ' ἄλλου, ὅπου τὰ μέσα καὶ αἱ ἐφευρέσεις πρὸς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ τὴν βιομηχανίαν αὐξάνουσιν, ἐκεῖ αὐξάνει καὶ ἡ παραγωγὴ καὶ ἐπομένως καὶ τὸ δυνατόν τῆς διατροφῆς μεγαλυτέρου πληθυσμοῦ εἰς ἕν μέρος τῆς γῆς.

Ὅπου ὅμως τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας ἐλλείπουσιν, ἀρκετὴ δὲ χώρα:

πρὸς καλλιέργειαν καὶ διατροφήν δὲν ὑπάρχει, ἐκεῖ καὶ ἡ αὐξησις τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ τόπου καθυστερεῖ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ πόλεις τινές, ὡς ἡ Ν. Ὑόρκη καὶ τὸ Λονδῖνον, αὐξάνουσι εἰς πληθυσμόν, ἐνῶ ἄλλαι φθίνουσι καὶ ἐλαττοῦνται.

Ἡ φύσις τῆς χώρας ἐπομένως καθορίζει τὸν πληθυσμόν καὶ ἐπιφέρει τὴν συμπίκνωσίν του καὶ τὴν γένεσιν κατόπιν πλείστων κοινωνικῶν προβλημάτων καὶ τὴν ἀνάπτυξιν κοινωνικῶν σχέσεων, τὴν αὐξησιν τῆς τιμῆς λ.χ. τῶν οἰκοπέδων καὶ τῶν οἰκημάτων, τὴν ἀκρίθειαν τῆς ζωῆς, τὴν ἀνάγκην τῆς δημιουργίας μέσων πρὸς ἀσφάλειαν, τάξιν, ὑγείαν καὶ καθορισμὸν νόμων κινήσεως, ἐργασίας καὶ παραγωγῆς. Ἐνεκα τῆς σπουδαιότητος ταύτης τοῦ περιβάλλοντος ἴδιος κλάδος τῆς Κοινωνιολογίας ἦλθεν εἰς φῶς, ἡ Οἰκολογία, ἣτις ἐξετάζει τοὺς παράγοντας τοὺς ἐπιδρῶντας ἐπὶ τὴν τοποθεσίαν, τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν βασικὴν ὀργάνωσιν τῆς κοινότητος καὶ τὰ ἰδρύματα αὐτῆς.

3. Περιβάλλον καὶ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια.

Τὸ περιβάλλον καθορίζει ἐπίσης τὴν καταβολὴν τῆς ἀναγκαίας ἀνθρωπίνης ἐνεργείας πρὸς ἐργασίαν, παραγωγὴν καὶ πρόοδον. Εἰς τὰς τροπικὰς χώρας, ἐνθα ἡ φύσις προνοεῖ πρὸ ἀφθόνου παραγωγῆς, ἄνευ καταβολῆς ἐνεργείας ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου, ὁ πάγος καὶ τὰ καύματα δὲν καταστρέφουσι τὴν παραγωγὴν, ἡ κατοικία δὲν ἔχει ἀνάγκην οὔτε θερμάνσεως, οὔτε ψυχροῦ ἀέρος. Ὅπου δὲ τὸ ἐνδύεσθαι εἶναι ἀπλούστατον, ἡ δὲ φύσις παρέχει αὐτῇ τὰ μέσα εἰς τὸν ἀνθρώπον, ἐλάχιστα οὗτος ἐπιτελεῖ καὶ ὀλιγώτερον προκόπτει. Ἐκεῖ ὅμως ὅπου ἡ φύσις ἀπαιτεῖ παρὰ τοῦ ἀνθρώπου καταβολὴν ἐνεργείας διὰ τὴν ζήσιν, ἐκεῖ οὗτος καὶ προσδεύει.

Ὁ κοινωνικὸς βίος εἰς τὰς ψυχρὰς χώρας, ὅπου οὔτε γεωργία, οὔτε μεταλλουργία κ.λ.π. ὑπάρχουσιν, ὅπου ἡ ζωὴ εἶναι διαρκῆς ἀγὼν κατὰ τοῦ ψύχους, τοῦ σκότους καὶ τῆς πείνης, ὁ πολιτισμὸς εἶναι ταπεινὸς καὶ ἡ πολιτεία ἐλάχιστα ἀναπτύσσεται. Εἰς τὴν τοιαύτην τοῦ κλίματος ἐπίδρασιν ἀποβλέπων καὶ ὁ Ἱπποκράτης ἐν τῇ παραβολῇ τῶν Ἀσιανῶν πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους εὐρίσκει τοὺς πρώτους ἀθιμοτέρους καὶ ἀπολεμωτέρους ἔνεκα τοῦ κλίματος. Ὁ δὲ Ἡρόδοτος εἰς τὸ κλίμα τῆς Ἰωνίας ἀποδίδει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν πρόοδον τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς ἐπιστήμης ἐν αὐτῇ(1).

Τὸ αὐτὸ λεκτέον καὶ περὶ τοῦ ὄρεινου ἑδάφους, τοῦ πετρώδους καὶ αὐχμηροῦ πλείστων περιφερειῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐκ μικρᾶς ἡλικίας οἱ κάτοικοι σπεύδουσι ν' ἀπομακρυνθῶσιν εἰς ἄλλας περιφερείας ἢ χώρας.

Ἡ διαμόρφωσις δ' αὕτη τοῦ Ἑλληνικοῦ ἑδάφους μὲ κεντρικὰ ὄρη καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποφυόμενα ἐγκάρσια βουνά, πολλαχοῦ διαρθρούμενα μὲ κοιλάδας καὶ κλεισθεῖας καὶ ὄχυρά, κατέστησαν τὸν Ἕλληνα φιλελεύθερον, φιλόσοφον, ἡρωϊκὸν κλέφτην καὶ ἀρματολόν, ἀλλὰ καὶ εὐμετάβολον καὶ ἀψίκορον.

(1) Πρὸβλ. καὶ Ἀριστοτέλους Πολιτ. Δ. 7, 1327 β 23 κ. ἐξ. καὶ Εὐριπίδην ἐν Μῆδ. στ. 824—827 καὶ Πλάτωνος Τ. 246, κ. ᾧ. καὶ Δ. Αἰγινήτου. Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος (Ἀθιγῶν—Ἀττικῆς) καὶ Ἡ.Μαριολοπούλου. Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ φυσικοὶ καὶ οἱ γεωγραφικοὶ ἐπομένως ὄροι ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τὰς ἑρμῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἐνταῦθα μὲν ἐρειθίζοντες, ἀλλαχοῦ δὲ περιορίζοντες τὸν ὀργανισμόν του ἢ κατευθύνοντες τὰς συναισθηματικὰς του διαθέσεις καὶ τὰ ἔνστικτα εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν κατεύθυνσιν, ἐκεῖ ὅπου ἀκριβῶς τὸ περιβάλλον εὐνοεῖ τὴν ἱκανοποίησιν αὐτῶν.

Α. Κλίμα καὶ Πολίτευμα.

Τὸ κλίμα ἔχει ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τὸ εἶδος τοῦ πολιτεύματος. Εἰς τὰς τροπικὰς λ.χ. χώρας τῆς Ἀφρικῆς δὲν εὐδοκμεῖ ἡ αὐτοδιοίκησις, διότι οἱ αὐτόχθονες κάτοικοι τῶν ζωνῶν τούτων στεροῦνται τῆς ἐνεργητικότητος καὶ τῆς αὐτοκυριαρχίας, ἀπαραιτήτων στοιχείων τοῦ φιλελευθέρου πολιτεύματος. Διὰ τοῦτο καὶ εὐκόλως γίνονται ὑποχείριοι τῶν λευκῶν ἐπηλύδων, οἵτινες ἀποβαίνουσιν οἱ πραγματικοὶ τῶν κυρίαρχοι καὶ κυβερνηταί. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ λευκοὶ παραμένοντες ἐπὶ πολὺ εἰς τοιαῦτα κλίματα ἀφομοιοῦνται μᾶλλον πρὸς τοὺς γηγενεῖς καὶ δὲν δύνανται ν' ἀνυψώσωσιν αὐτοὺς εἰς ἀνωτέρας σφαίρας κοινωνικῆς ζωῆς.

Β. Θρησκεία καὶ περιβάλλον.

Ἡ λατρεία ὑπὸ τῶν Ἀρκάδων τοῦ τραγόποδος Πανός, ἢ τοῦ ὄφραος ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων σχέσιν μεγίστην εἶχε πρὸς τὸ ἐπικρατέστερον εἶδος τῆς ἀσχολίας τῶν κατοίκων ἢ τῆς φυσικῆς καταστάσεως εἰς ἐκάστην χώραν. Εἰς χώρας ψυχρὰς ἢ λατρεία τοῦ Ἡλίου εἶναι φυσικὴ, εἰς τὰς Ἰνδίας δὲ ὁ κύριος Θεὸς ἦτο ὁ χορηγὸς τῆς βροχῆς Ἴνδρα, ὑπὸ τοῦ Ἀραβος δὲ τῆς ἐρήμου ὡς παράδεισος ἔθεωρεῖτο ὁ αἰθέρης ἢ κῆπος, ἔχων πηγὰς ἀναβλύζοντος δροσεροῦ ὕδατος, δένδρα παχύσκηλα καὶ ὀπώρας. Τὸ ἀντίθετον τῶν δυσκολιῶν τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, τῶν στερηήσεων, τῶν δυστυχιῶν τῶν, ἀποτελεῖ τὸ ἰδανικὸν τῆς εὐτυχίας τῶν.

Αἱ πίστεις λοιπὸν καὶ αἱ θρησκείαι τῶν πρωτογόνων λαῶν ἔχουσι σχέσιν καὶ ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς γεωγραφικῆς τῶν θέσεως, ἐκ τῆς γεωγραφικῆς σκηνογραφίας ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ζῶσι, καὶ ἐκ τῶν φυσικῶν φαινομένων ἢ τῶν ἀφθονουσύντων προϊόντων τῆς χώρας τῶν. Ἡ ἀνομοιότης τ.ἔ. τοῦ περιβάλλοντος εἶναι ἢ αἰτία τῆς ἐμφανίσεως διαφόρων πρωτογόνων θρησκειῶν.

Γ. Ὁ γάμος καὶ τὸ περιβάλλον.

Τὸ περιβάλλον ὡσαύτως ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς γενετησίου ὁρμῆς καὶ τὰς γαμικὰς σχέσεις.

Ἡ βρεφοκτονία πρὸς τούτοις εἰς τινὰς χώρας, εἰς τὴν Σπάρτην λ.χ., σχέσιν εἶχε καὶ πρὸς τὴν μὴ διανομὴν τῶν γαιῶν εἰς ἀχρήστους πολίτας, ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκειᾶς αὐτῶν. Ἡ μὴ ἐπαρκὴς παραγωγή καὶ διατροφή εἰς τινὰ τόπον ἐπιβάλλει τὸν περιορισμὸν τῶν γεννήσεων, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐμποδίζει τὴν ἐμφάνισιν διαφόρων κακῶν. Ὁ γάμος εἰς τὰς θερμὰς χώρας τελεῖται ἔνωρίτερον ἢ εἰς τὰς ψυχρὰς, καὶ τοῦτο διότι τὸ γενετήσιον ἔνστικτον ἐνωρί-

τερον λειτουργεῖ εἰς ταύτας ἢ εἰς τὰς βορείους καὶ ψυχρὰς χώρας.

Συγκεφαλαιοῦντες τὰ περὶ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος εἰρημένα παρατηροῦμεν, ὅτι τοῦτο ἀσκεῖ μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸν κοινωνικὸν βίον τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλ' ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος καθυποτάσσει τὴν φύσιν διατρυπῶν ὄρη, ἐνώνων θαλάσσας, διαπερῶν ὠκεανούς, κατακτῶν τὸν αἴρα καὶ τοὺς οὐρανοὺς, ἐπὶ τοσοῦτον αἱ πίστεις τῶν ἀνθρώπων καὶ αἱ πεποιθήσεις καὶ αἱ θρησκείαι καὶ ὁ πολιτισμὸς χειραφετοῦνται ἀπὸ τῆς ἐπιδράσεως τῆς φύσεως καὶ ἐμφανίζονται ὡς προΐοντα πνευματικά, ψυχικά, κοινὰ ἐπομένως (διότι κοινὴ καὶ μία εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις), ἢ μονοθεϊστικὴ θρησκεία περαιτέρω κατακτῶ ἔδαφος, ἢ μονογαμία ἐπικρατεῖ, ἢ τέχνη ἀντικαθιστῶ τὴν φύσιν καὶ προάγεται ὁ ἀνθρώπινος βίος. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ φυσικοῦ ἢ γεωγραφικοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Ποία δὲ εἰς ἐπίδρασις τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τὸν κοινωνικὸν βίον;

ΕΗ. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ὅσονδήποτε τὸ ἄτομον καὶ ἂν εἶναι εὐφρύνε, ὅσονδήποτε πεπροικισμένον διὰ βουλήσεως ἰσχυρᾶς, ἐν τῇ κοινωνικῇ αὐτοῦ ζωῇ περιορίζεται, δεσμεύεται καὶ καταυθύνεται ὑπὸ τῶν ὄρων καὶ τῶν στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ, τῶν τύπων, ἔξεων, ἢ ὄρων τῆς συμβιώσεως, τῶν πίστεων, τῶν ἰδεῶν, τῶν ἐθίμων, τῶν γνώσεων, τῶν παραδόσεων ἵτινα πάντα εἶναι στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ μιᾶς Κοινωνίας.

Τοὺς ὄρους τούτους δὲν δύναται τις εὐκόλως καὶ ἀτιμωρητὶ νὰ παραβαίνη. Διότι οἱ ὄροι καὶ τὰ στοιχεῖα ταῦτα, σήμερον τοῦλάχιστον εἰς τὴν καθορισμὸν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ προόδου εἶναι ἰσχυρότερα ἢ ἡ ἀτομικὴ εὐφρῦνία καὶ αἱ ἄλλαι πνευματικαὶ δεξιότητες ἐνὸς ἀτόμου, ἐπιβαλλόμενα καταναγκαστικῶς εἰς τὰ ἄτομα καὶ τὰς ομάδας.

Ἡ κατοχὴ τῶν στοιχείων τούτων ὑπὸ τῶν μελῶν μιᾶς κοινωνίας ἢ ἄλλως ὁ κοινὸς πολιτισμὸς τὸν δίδει εἰς τὰ μέλη τῆς τὸ συναίσθημα τῆς ἐνότητος ἐν τῇ ὁμάδι καὶ καθιστῶ αὐτὰ ἱκανὰ νὰ ζῶσι μεταξύ των ἄνευ συγχύσεων ἢ ἀμοιβαίας παρεμβάσεως. Καὶ τοῦτο, διότι ὁ κοινὸς πολιτισμὸς παρέχει σειρὰν μερῶν καὶ τρόπων διαγωγῆς δι' ὧν αἱ βιολογικαὶ ἀπαιτήσεις, τὰ ἔνστικτα τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας πρὸς συντήρησιν, κατοικίαν καὶ ἔνδυσιν πληροῦνται, παρέχει κανόνας συνεργασίας τῶν μελῶν πρὸς προσαρμογὴν των εἰς τὸ περιβάλλον, παρέχει τρόπους ἀλληλεπιδράσεως διὰ τὰ ἄτομα, διατηρῶν οὕτω ἐντὸς τῆς ὁμάδος τὴν ἀπαραίτητον ἐνότητα καὶ προλαμβάνων τὰς συγκρούσεις.

Δημιουργεῖ τέλος ἐπικτητοὺς τάσεις, ἀνάγκας, ἐπιθυμίας, διαφέροντα, καὶ προνοεῖ διὰ τὴν ἱκανοποίησίν των (καλαισθητικὰ, ἠθικὰ καὶ θρησκευτικὰ διαφέροντα).

Κατὰ τὸν Reuter τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι 9 εἰδῶν.

1. Ὅμιλία, γλῶσσα, συστήματα γραφῆς
2. Χαρακτηριστικὰ ὑλικῶν (τροφὴ, ὅπλα, ἀσχολίαι καὶ βιομηχανία)

3. Τέχνη (ζωγραφική, γλυπτική, ἰχνογραφία, μουσική κ.λ.π.)
4. Μυθολογία καὶ ἐπιστημονικὴ γνῶσις
5. Θρησκευτικαὶ ἐκδηλώσεις (τελεταί, περίθαλμις ἀσθενῶν, κ.λ.π.).
6. Οἰκογένεια καὶ κοινωνικὰ συστήματα (μορφαὶ γάμου, μέθοδοι ἀναγνωρίσεως συγγενῶν, κληρονόμων, κοινωνικαὶ τάξεις, σπόρτες καὶ διασκεδάσεις)
7. Περιουσία (κινητὴ καὶ ἀκίνητος, κριτήριον ἀξιῶν καὶ ἀνταλλαγῆς, ἐμπόριον)
8. Κυβερνήσεις (πολιτικά μορφαί, δικαστικά καὶ νομικά λειτουργία)
9. Πόλεμος.

Κ. Προέλευσις Στοιχείων Πολιτισμοῦ.

Τὰ στοιχεῖα ταῦτα τοῦ πολιτισμοῦ δὲν κληρονομοῦνται ἐκ γενετῆς, ἀλλ' εἶναι καταθέσεις ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν προσπάθειάν των πρὸς κυριαρχίαν τῆς πραγματικότητος διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἐπιθυμιῶν των. Τὰ μέλη δηλ. ἐκάστης γενεᾶς παραλαμβάνουν τὴν Κοινωνικὴν κληρονομίαν παρὰ τῶν προηγουμένων γενεῶν, προσαρμόζονται εἰς αὐτήν, ὡς προσαρμόζονται εἰς τὸ κλίμα ἐνὸς τόπου, τὴν χρησιμοποιοῦν, προσθέτουν εἰς αὐτήν καὶ τὴν παραδίδουν εἰς τοὺς ἀπογόνους. Ἡ κοινωνικὴ δ' αὕτη κληρονομία ἐν ὀλίγοις ὑπάρχει μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, εἰς τὰς ἔξεις, ἔθιμα καὶ τρόπους τοῦ ἔθνους, διαφέροντα, ἰδέας κ.λ.π. τῶν μελῶν ἐκάστης ὁμάδος, ἀλλ' αὕτη ἔχει ἀνυπαρξίαν ἀνεξαρτήτως τῶν ὁμάδων τῶν ἀτόμων, ἅτινα δὲν εἶναι ἢ παραλήπται καὶ μεταφορεῖς, οὐχὶ βεβαίως ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς φυσικῆς διαμετακομίσεως, ἀλλὰ τῆς διελεύσεως αὐτῆς, διὰ τῆς ψυχῆς ἐκάστου προσώπου ὀργανωμένου εἰς μίαν ὁμάδα.

2. Μορφαὶ πολιτισμοῦ.

Αἱ μορφαὶ τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι πλεῖσται ὅσαι, διότι ἐκάστη ὁμάς καὶ ἕκαστος λαὸς ἔχουσιν ἴδιον σῶμα διανοημάτων καὶ ἐθίμων καὶ ἴδια χαρακτηριστικά τοῦ βίου· αἱ διαφοραὶ δὲ τινῶν φυλῶν δὲν εἶναι κατ' οὐσίαν ἄλλο τι ἢ διαφοραὶ πολιτισμοῦ, διαφοραὶ βίου βιουμένου ἀναλόγως τῶν ἐκ παραδόσεων στοιχείων.

Διὰ τοῦ πολιτισμοῦ των οἱ λαοὶ κατανοοῦνται μεταξὺ των καὶ συνεργάζονται ἐπικοινωνοῦντες ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ταυτότης τῶν στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ, ἄλλως δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ κατανόησις, ὡς συμβαίνει λ.χ. μεταξὺ ἐνὸς ἀγρίου καὶ ἐνὸς λευκοῦ ἀνθρώπου.

Προέρχεται δὲ ὁ πολιτισμὸς ἐξ ἐφευρέσεων ἐπαφῆς πρὸς ἄλλους λαοὺς καὶ τῆς μαθήσεως τῶν στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν.

Τοῦτο δὲ, διότι πάντα τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ ἀρχίζουσιν ὡς ἐφευρέσεις οὐ μόνον εἰς τὰ μηχανικά, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ μὴ ὑλικά, ὡς αἱ ἰδέαι, οἱ τύποι τῆς συμπεριφορᾶς καὶ αἱ μορφαὶ τῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως, ἅτινα πάντα μεταβάλλονται καὶ ἀυξάνονται εἰς ὄγκον καὶ πλοκὴν διὰ τῆς προσθήκης νέων στοιχείων.

Γίνονται ὅμως δεκτὰ καὶ περιζήτητα εἰς μίαν κοινωνίαν ἐκεῖνα τῶν δανειζομένων στοιχείων, τῶν ὁποίων ἔχει ἀνάγκην αὕτη.

Ἄνευρίσκονται δὲ τὰ στοιχεῖα ταῦτα τοῦ πολιτισμοῦ τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολόγου, ὅστις ἐκσκάπτων τὰ ἐρείπια, εὐρίσκει στοιχεῖα καὶ λείψανα πολιτισμοῦ ἐξ ὧν συνάγει συμπεράσματα περὶ ἀνθοῦντος ἄλλοτε πολιτισμοῦ, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Ἐθνολόγου. Ὁ ἐθνολόγος ἢ ἐθνογράφος ἢ ἀνθρωπολόγος τοῦ πολιτισμοῦ, ἐρευνῶν τὸ ζῶν παρελθὸν μᾶλλον ἢ τὸ θανόν, μελετᾷ προσωπικῶς ἐπιστημονικῶς σὺλλεγόμενα δεδομένα, σχέσιν ἔχοντα πρὸς συγχρόνους πολιτισμοὺς ἢ πρὸς ὑπάρχοντα ἔθνη καὶ τρόπους ζωῆς εἰς συγχρόνους «προγόνους μας», λαοὺς δηλ. ζῶντας ἀπεμεμονωμένους, ὡς εἰς χωρία ὄρεινά ἄνευ ἐπικοινωνίας, ἐνθα ἡ μεταβολὴ τοῦ πολιτισμοῦ ὑπῆρξε βραδυτάτη.

Ἄλλὰ τίς ὁ ἐφευρίσκων τὰ ἐκάστοτε πληθυνόμενα νέα στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ ; τὸ ἄτομον ἢ ἡ ὁμάς ;

Εἶναι εὐνόητον ὅτι πᾶσαι αἱ ἐφευρέσεις εἶναι ἔργον ἑνὸς ἀτόμου, διότι ἡ ὁμάς, ὡς ὁμάς οὐδὲν ἐφευρίσκει, ἀλλὰ μόνον πεπροικισμένον διὰ διανοίας δημιουργικῆς ἄτομον, ἢ δὲ ὁμάς 1) παρέχει τοὺς εὐνοϊκοὺς ὄρους πρὸς λειτουργίαν εἰς τὰ παραγωγικὰ ἰδρύματα. Οὕτως εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἡ ὁμάς παρέχει τὴν πνευματικὴν διάθεσιν πρὸς τοιαύτην ποίησιν εἰς τὸ ἔχον τὸ τάλαντον πρόσωπον πρὸς ποιητικὴν καταξίωσιν ὑπαρχόντων στοιχείων καὶ 2) χρησιμοποιεῖ τὸ ἐφευρεθέν, παρατηρεῖ καὶ παραδίδει τοῦτο εἰς τὰς διαδόχους γενεάς.

3. Πολιτισμὸς καὶ προσωπικότης.

Λέγοντες προσωπικότητα νοοῦμεν τὴν συνθετικὴν μορφήν τοῦ συνόλου τῶν πνευματικῶν λειτουργιῶν, τῶν διαθέσεων, ἐκτιμήσεων, ἐλατηρίων, φιλοδοξιῶν καὶ κατευθύνσεων ἑνὸς ἀτόμου συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς φυσικῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ. Διέπεται δὲ καὶ κατευθύνεται ἡ προσωπικότης ἐκ τοῦ ὀργανωμένου ΕΓΩ ἐκάστου ἀτόμου, ὅπερ ἐγὼ φωτίζεται καὶ ὀδηγεῖται ὑπὸ τῆς διανοίας ἢ τοῦ λόγου αὐτοῦ. (1)

Ἐξαρτᾶται δ' ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη διαμόρφωσις τῆς προσωπικότητος τὸ μὲν ἐκ τῆς φύσει διὰ τῆς κληρονομικότητος χαρίζομένης ἑφῆς τοῦ νευρικοῦ συστήματος, τῶν ἐνστίκτων καὶ διαθέσεων, τοῦ συναισθηματικοῦ τόνου καὶ δὴ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων ἐπ' αὐτόν, τῆς εὐφυΐας καὶ τῶν εἰδικῶν ἰκανοτήτων (ταλάντων), δι' ὧν πάντων ἕκαστον ἄτομον εἶναι πεπροικισμένον εἰς διάφορον βαθμόν, ἐπίσης δ' ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος τοῦ αὐτοῦ προσώπου δρῶντος τιμίως μὲν, ὅταν ζῇ εἰς τινὰ κοινωνίαν ἢ ὁμάδα, ἀτίμως δὲ (κλέπτοντος, ἀπατῶντος κ.λ.π.) εἰς ἄλλην. Πρὸς τούτοις ἡ διαμόρφωσις τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ χαρακτῆρος ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ πολιτισμοῦ, ὕλικου καὶ πνευματικοῦ, τῆς χώρας, εἰς ἣν τὸ ἄτομον ζῇ.

Οὕτως ἡ ἐφεύρεσις τοῦ ὄρολογίου διεκανόνισε τὰ τῆς ἐργασίας καὶ

(1) Βλ. καὶ Γ. Σακελλαρίου Γεν. Ψυχολογία σ. 483 κ. ἐξ.

ἐκαλλιέργησεν εἰς πάντας τὴν ἔξιν τῆς ἀκριβείας. Τὴν αὐτὴν ἔξιν καλλιέργουσι καὶ τὸ ραδιόφωνον καὶ ὁ σιδηρόδρομος. Ὅμοίως τὴν ἔξιν τῆς καθαριότητος, σπουδαιότατον καὶ τοῦτο χαρακτηριστικὸν τῆς προσωπικότητος, ἐπέτεινεν ἡ πρόοδος τῆς ὑδραυλικῆς, ἐξ ἧς ἐπέτυχε πᾶς τις νὰ ἔχη διὰ στροφῆς τῶν κρουνῶν εἰς ἐκάστην νεωτέραν οἰκίαν θερμὸν καὶ ψυχρὸν ὕδωρ εἰς οἵανδήποτε ὥραν τῆς νυκτὸς καὶ τῆς ἡμέρας θελήσῃ. Τὴν τοιαύτην ἔξιν τῆς καθαριότητος δὲν δύναται νὰ ἴδῃ τις εἰς κτίσματα Ἀράβων λ.χ. τῆς ἐρήμου, ἐνθα ἐλλεῖπει τὸ ὕδωρ ἢ εἰς ἀνθρώπους ζῶντας ἐν πρωτογόνῳ καταστάσει.

Μεγαλύτεραν ὅμως ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν μόρφωσιν τῆς προσωπικότητος ἔχει ὁ πνευματικὸς πολιτισμὸς, τοῦτο δὲ καταδεικνύεται, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν: 1) τὴν σημασίαν τῆς γλώσσης ὡς χαρακτηριστικοῦ τῆς προσωπικότητος ἀπὸ τε τῆς ἀπόψεως τῆς ποιότητος τῆς φωνῆς, τοῦ τόνου τῆς ἐκφράσεως, τῆς προφορᾶς, τοῦ πλούτου τοῦ λεξιλογίου καὶ τοῦ ὕφους ὁμοίως ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν. 2) τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς νεωτεριζούσης γυναικὸς τῶν πόλεων καὶ τῆς γυναικὸς τῶν χωρίων. Ἡ γυνὴ μέχρι πρὸ 50 ἐτῶν ἐδιδάσκετο ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων τὴν τυφλὴν ὑποταγὴν, τὴν σιωπὴν καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς πάντας ἐν τῷ οἴκῳ. Σήμερον ὅμως, γενομένη οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητος ἐξελίχθη καὶ ιδεολογικῶς, καταστᾶσα φιλελευθέρα, μὲ παντελῶς διάφορον προσωπικότητα.

Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰς γυναῖκας τῆς Ἰαπωνίας μέχρι πρὸ 50 ἐτῶν ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς σημερινάς, πολὺ δὲ μεγαλύτερα διαφορὰ παρατηρεῖται μεταξὺ τῶν σημερινῶν Ἰνδῶν γυναικῶν καὶ τῶν συγχρόνων Ἀτθίδων.

Τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα καταδεικνύουσι τὴν διαφορὰν τῆς προσωπικότητος ἐκ τῶν ἐπιδράσεων εἰς διάφορον βαθμὸν τῶν διαφόρων στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ τε ὕλικου καὶ τοῦ πνευματικοῦ.

Α. Ἀρχὴ καὶ ἀνάπτυξις τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ πολιτισμοῦ συνδέεται πρὸς τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ζωῆς. Ἐκ τῶν θεωριῶν περὶ τοῦ προβλήματος, τούτου ὀρθοτέρα φαίνεται ἡ διὰ τῆς ἀνελιξεως(1) ἐμφάνισις τοῦ ὀργανικοῦ ἐκ τῆς ἀνοργάνου ὕλης διὰ μεταβολῶν, ὀφειλομένων εἰς ἐπιδράσεις ἀερίων, εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς θερμοκρασίας, τὴν πίεσιν, καὶ τὴν ἐπαρῆν διαφόρων χημικῶν παραγόντων. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ κυτταρικὴ ὕψη ὀργανώθη εἰς διαφόρους τύπους διὰ μέσου τῶν αἰώνων, τοὺς τύπους τῶν ἐντέμων, τῶν ἐρπετῶν, τῶν πτηνῶν καὶ τῶν θηλαστικῶν.

Ἡ ὅλη ζωὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ ὀργάνωσις τῶν κατωτέρων ὀργανισμῶν ἦτο ὡς καὶ σήμερον, ἀποτέλεσμα ἀντιδράσεως εἰς ἐρεθισμοὺς (πρὸς περιτροπὴν εἰς φυτὰ τινα). Καὶ ἐπὶ ἀρκετὸν μὲν χρόνον καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῶν

(1) Βλ. καὶ Γ'. Σακελλαρίου. Ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐπιστήμην καὶ φιλοσοφίαν 1918.

ζώων δὲν ἦτο ἡ ἀπλῆ χημικὴ ἀντίδρασις εἰς ἐρεθισμούς, ἄνευ ἰκανότητος πρὸς μάθησιν, βραδύτερον ὅμως ἢ συμπεριφορὰ ὠφείλετο εἰς ἕξ ἐνστίκτου ἐνεργείας διακυβερνωμένας καὶ μεταδιδόμενας διὰ τῆς κληρονομικότητος (οὕτως οἱ σφῆκες, οἱ μύρμηκες, τερμίται, διὰ μέσου τοῦ γονιμοποιουμένου ὠαρίου.

Σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου τὰ ζῷα ἀπέκτησαν τὴν ἰκανότητα πρὸς μάθησιν καὶ δὴ ὁ ἄνθρωπος, δυνάμενος οὕτω νὰ μεταδίδῃ τοὺς τύπους τῆς συμπεριφορᾶς, τὰς γνώσεις καὶ τὰς μαθήσεις του (ἀεροπλάνα καὶ τὰς μηχανάς, τὰς ὁποίας κατασκευάζει), ἢ νὰ μετρή τὰς ἀποστάσεις τῶν ἀστέρων ἢ νὰ ἰδρῦῃ ἰδρύματα, νὰ προλαμβάνῃ ἀδικίας καὶ συγκρούσεις, νὰ μεταδίδῃ ἐν ὀλίγοις τὸν πολιτισμὸν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς.

Παύσης τῆς κληρονομίας ταύτης ἡ διάδοσις θὰ ἦτο ἀδύνατος, ἂν ἡ μεταδοσις ἐγένετο μόνον ἕξ ἐνστίκτου διὰ τοῦ γονιμοποιουμένου ὠαρίου.

Τοιαυτοτρόπως εἰς τὸν ἀνόργανον καὶ ἐνόργανον κόσμον προσετέθη καὶ τὸ πνευματικόν, τὸ ὑπεροργανικόν. Καὶ ὁ μὲν ἀνόργανος κόσμος μελετᾶται ἐπὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, οἷαι ἡ Χημεία, ἡ Φυσικὴ, ἡ Γεωλογία, ἡ Ἀστρονομία, ὁ ὀργανικὸς ὑπὸ τῶν βιολογικῶν ἐπιστημῶν, τῆς Ζωολογίας, τῆς Βοτανικῆς κ.λ.π., ὁ δὲ ὑπεροργανικὸς κυρίως ὑπὸ τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν (Κοινωνιολογίας, Ἐθνολογίας, Ψυχολογίας, Ἠθικῆς κ.λ.π.).

Β. Κλέμα καὶ πωλετισμός.

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν διαφόρων πολιτισμῶν μόνον εἰς τὰς εὐκράτους ζώνας, λέγεται ὅτι καταδεικνύει τὴν σημασίαν, ἣν ἔχει ἡ φυσιογραφικὴ κατάστασις εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ. Πλήν τοῦ παράγοντος ὅμως τούτου, συντελοῦντος εἰς τὴν καταβολὴν περισσοτέρας ἐνεργείας ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου καὶ δραστηριότητος, ἄλλοι παράγοντες συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ δὴ ἡ καταβαλλομένη μηχανικὴ ἐνέργεια διὰ τοῦ ἀνθρακος καὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλεται περισσότερον ὁ πολιτισμὸς τῆς Δ. Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἕξ ἄλλου αἱ ἐφευρέσεις συνετέλεσαν καὶ συντελοῦσι καθημερινῶς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ ὡς καὶ ἡ παραγωγή τοῦ ἐδάφους διὰ χρησιμοποίησεως τῆς ἀργίλου ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Μεσοποταμίας, τοῦ μαρμάρου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ παπύρου ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων.

Γ. Ἐκκοινωνικὸν περιβάλλον καὶ Ἐπολετισμός.

Λέγοντες κοινωνικὸν περιβάλλον νοοῦμεν τὴν κληρονομίαν ἐκείνην, ἣτις παρέμεινεν ὡς προῖόν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος τῶν προγόνων ἡμῶν καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου ζῶμεν, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐμπνεόμεθα καὶ τὸ ὁποῖον ὀδηγεῖ ἡμᾶς εἰς τὸν προορισμὸν μας. Νοοῦμεν δηλ. τὴν θρησκείαν, τὰ ἔθνη, τὰς

πίστεις, τὰ ἥθη, τὰς παραδόσεις, τοὺς νόμους, τὰς πόλεις, τὰ ἐργαλεῖα, τὰ ἄλλα μηχανικὰ μέσα, τὰς κατοικίας καὶ ἐν γένει πᾶσαν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ ἐφευρετικῷ καὶ ἐκπολιτιστικῷ κατὰ τῆς γυμνῆς φύσεως ἀγῶνι αὐτοῦ πρὸς γνῶσιν καὶ διακυβέρνησιν αὐτῆς, ἐν ἐνὶ λόγῳ τὸν πολιτισμόν.

Κατὰ ταῦτα λέγοντες πολιτισμὸν νοοῦμεν ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ σύνολον τῆς ἀνθρωπίνης δημιουργίας, πᾶν ὅ,τι δηλ. ὁ ἀνθρώπος παρήγαγεν ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐργαλείων, ὄπλων, κατοικιῶν καὶ ἄλλων ὑλικῶν ἀγαθῶν, τὴν παραγωγὴν λ.χ. ἐκ ριניσμάτων ξύλου, μεταξωτῶν διακοσμῆσεων, τὴν μετάδοσιν ὁμιλίας τινὸς διὰ τοῦ ραδιοφώνου εἰς ὅλον τὸν κόσμον (ὕλικὸς πολιτισμὸς) ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅ,τι ὁ ἀνθρώπος ἐκαλλιέργησε καὶ παρέλαβεν ἐπικοινωνῶν μετ' ἄλλων ἀνθρώπων, τὰ ἔθιμα, τὰ ἥθη, τὰς παραδόσεις, τὰς πίστεις, τὰς παντοίας γνώσεις καὶ ἐπιστήμας, τὴν φιλοσοφίαν καὶ κοινωνικὴν ὀργάνωσιν, ἢ ἄλλως τὴν ὑπεροργανικὴν κοινωνικὴν κληρονομίαν, ἣτις εἶναι τόσον πολλή, ὥστε δὲν εἶναι δυνατόν νὰ περιληφθῇ οὐδ' εἰς τὴν μεγαλυτέραν ἐγκυκλοπαιδεῖαν τῆς σήμερον.

Β. Ἡ αὐξήσις τοῦ πολιτισμοῦ.

Πάντα τὰ εἶδη τοῦ πνευματικοῦ καὶ ὑλικοῦ πολιτισμοῦ, τὰ οἰκήματα, οἱ σιδηρόδρομοι, τὰ αὐτοκίνητα, αἱ γέφυραι, τὰ σχολεῖα, αἱ ἐκκλησίαι, τὰ ἐργοστάσια, τὰ θέατρα, τὰ περιεχόμενα τῶν καταστημάτων κ.λ.π. δὲν προῆλθον διὰ μιᾶς ἐκ τῆς διανοίας τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ κατόπιν ἀγῶνων καὶ ἐφευρέσεων, γενομένων ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν.

Ἡ τόσον μακρὰ αὕτη περίοδος τῆς αὐξήσεως σημαίνει ὅτι ὁ πολιτισμὸς συσσωρεύεται κατὰ σταγόνα, πλὴν σταθερῶς, νέων ἐφευρέσεων καὶ μέσων προστιθεμένων εἰς τὴν καλλιέργειαν λ.χ. τοῦ μετάλλου καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ προϊόντων, ἢ τῆς μετάξης, ἢ τοῦ ἐλαίου, ἢ τοῦ μαρμάρου καὶ ἄλλων πρώτων ὑλῶν. Ὁ βαθμὸς δ' οὗτος τῆς αὐξήσεως τοῦ πολιτισμοῦ καταδιηλοῦται ἐκ τοῦ ἀξανομένου καθ' ἑκάστον ἔτος ἀριθμοῦ τῶν ἐκδιδομένων ὑπὸ τοῦ οἰκείου ὑπουργείου τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας ἀδειῶν εὐρεσιτεχνίας. Συντελεῖται δ' ἡ τοιαύτη αὐξήσις τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν καθ' ἣν καὶ πᾶσα ἄλλη αὐξήσις, ἣτοι κατὰ πόσον ὁ ἀριθμὸς τῶν προστιθεμένων νέων στοιχείων ὑπερβάλλει τὸν ἀριθμὸν τῶν παλαιῶν στοιχείων, ἅτινα ἀπόλλυνται, ἄλλως ὁ πολιτισμὸς παραμένει ὁ αὐτὸς ἢ καταπίπτει.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ σῶμα τοῦ παιδὸς αὐξάνει διὰ τῆς προσθήκης νέων κυττάρων, περισσοτέρων ἢ ἐκεῖνα ἅτινα θνήσκουσιν.

Ἐν ἀρχῇ τὸ νέον στοιχεῖον πολιτισμοῦ ὅπερ ἐμφανίζεται, εἴτε ὑλικὸν εἴτε ὑπεροργανικόν, ὡς τὸ I.K.A., ἢ νέος τις χορὸς, ὀνομάζεται ἐφεύρεσις, ὅταν ὁμως τοῦτο τεθῇ εἰς χρῆσιν τότε ἀποβαίνει νόμιμον στοιχεῖον πολιτισμοῦ, τὸ ὅποιον συνηθέστατα δὲν ἀπόλλυται διότι ἡ τέχνη τῆς παραγωγῆς του διὰ τῆς γλώσσης καὶ τῆς γραφῆς μεταδίδεται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Καὶ ἡ μετάβασις αὕτη τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶναι πάντο-

τε αὐτουσία, διότι ἑκάστη νέα ἐφεύρεσις εἶναι πολλάκις προῖον προηγουμένων ἐφευρέσεων, αἵτινες τελειοποιῦνται διὰ τῆς νέας ἐφευρέσεως, οὕτω τὰ πολυβόλα καὶ τηλεβόλα, αἱ γραφομηχαναὶ καὶ τὰ ἄροτρα διαρκῶς τελειοποιῦνται διὰ νέων ἐφευρέσεων, βελτιουσῶν τὰς προηγουμένας ἐν χρήσει.

Ἡ ἀρχὴ δηλ. τῆς συνεχείας διέπει καὶ τὴν τοιαύτην πρόοδον. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῇ σπουδῇ οἰουδίποτε προῖόντος τοῦ πολιτισμοῦ, ὕλικου τε καὶ ὑπεροργανικοῦ, ἀπαραίτητος εἶναι ἡ ἱστορικὴ ἐξέτασις αὐτοῦ καὶ ἡ πορεία τῆς ἐξελίξεώς του, ὡς ἐκ τούτου δὲ οὐδὲν κοινωνικὸν πρόβλημα δύναται νὰ κατανοηθῆ, ἄνευ γνώσεως τῆς ἱστορίας του.

Ὁ πολιτισμὸς ἐπίσης αὐξάνει διὰ τῆς διασταυρώσεως γνώσεων ἐκ μιᾶς ἐπιστήμης εἰς ἄλλην. Οὕτως ἡ θεωρία τοῦ Δαρβίνου περὶ ἐξελίξεως εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς λήψεως ὑπ' ὄψει γνώσεων ἐκ τῆς θεωρίας τοῦ Μάλθου εἰς τὸ ἔδαφος τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, καθ' ἣν θεωρίαν γεωμετρικὴ πρόοδος εἰς τὴν αὔξησιν τῶν καταναλωτῶν ἀντικρούζεται μὲ ἀριθμητικὴν πρόοδον εἰς τὴν παραγωγὴν τροφίμων· ἀποτέλεσμα τούτου εἶναι ἔντονος ἀγὼν καὶ ἀποβολὴ τῶν ἀσθενῶν μελῶν, ἐξ οὗ ἡ ἐπιβίωσις τοῦ ἰσχυροτέρου, ὅπερ ἐγένετο ἀπαρχὴ τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως, ἣτις προῆλθεν λόγῳ δανεισμοῦ γνώσεων ἐκ τῆς Οἰκονομικῆς ἐπιστήμης καὶ συσχετίσεως αὐτῶν μὲ τὴν Βιολογίαν.

Ὅθεν ἡ διασταύρωσις τῶν γνώσεων ἐκ μιᾶς ἐπιστήμης εἰς ἄλλην εἶναι σπουδαιότατη διὰ τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ εἰς τὰ Πανεπιστήμια ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῶν φοιτητῶν ὄχι μόνον ἡ σπουδὴ μαθημάτων τῆς ἐπιστήμης των, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων ἐπιστημῶν.

Ὁ πολιτισμὸς καὶ αἱ νέα ἐφευρέσεις δύνανται νὰ προέλθωσιν ὄχι μόνον ἐκ τῆς αὐτῆς περιοχῆς ἢ κράτους ἢ τῆς αὐτῆς κοινωνικῆς κληρονομίας ἀλλὰ καὶ ἐκ χωρῶν διαφόρου πολιτισμοῦ. Οὕτω τὸ αὐτοκίνητον ἐφευρεθὲν εἰς τὴν Γερμανίαν τὸ πρῶτον μετηνέχθη εἰς Γαλίαν, χώραν διαφόρου πολιτισμοῦ, καὶ εἰς ἄλλας χώρας. Κατὰ παρόμοιον τρόπον καὶ κοινωνικαὶ κληρονομίαι καὶ ἥθη, ἔθιμα, γλῶσσαι ἄλλων χωρῶν, οἷον τῆς Ἀγγλίας, Ἰσπανίας καὶ Πολωνίας μετηνέχθησαν εἰς τὴν Βόρειον καὶ Νότιον Ἀμερικὴν.

Ἀλλὰ κατὰ τίνα ρυθμὸν αὐξάνει ὁ πολιτισμὸς;

Ὁ πολιτισμὸς ἐπιταχύνεται εἰς τὴν αὔξησίν του. Εἰς προϊστορικὰς ἐποχὰς βραδυτάτη ἦτο ἡ παρεία ἐν τῇ προόδῳ τοῦ πολιτισμοῦ, ταχύτερα εἰς τὴν νεολιθικὴν περίοδον, ὡς δεικνύεται ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων τῶν νέων μορφῶν τῶν λίθων καὶ ὀστέων, ταχύτερα ἀκόμη, κατὰ τὴν χαλκῆν καὶ ἔτι ταχύτερα κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ σιδήρου, τέλος δὲ ταχίστη κατὰ τὴν ἱστορικὴν περίοδον, ἰδίᾳ κατὰ τὴν παρελθούσαν καὶ παρούσαν ἑκατονταετίαν. Βαίνει δηλ. ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ ἐν συνόλῳ, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὰς ἐφευρέσεις, κατὰ γεωμετρικὴν πρόοδον, λόγῳ τῆς κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους αὐξίσεως τῶν γνώσεων, πλὴν κατὰ ἐποχὰς ἢ αὔξεις τῶν γνώσεων τοῦ πολιτισμοῦ γίνεται ἀνωμάλως, ταχύτερα οὕσα εἰς τινα ἐποχὴν καὶ βραδυτέρα εἰς ἄλλην, ἔνεκα διαφόρων λόγων καὶ δὴ διότι 1) Παλαιαὶ ἐφευρέσεις δὲν εἶναι ἴσης σημασίας 2) εἰς τινα κράτη ἢ εἰσαγωγὴ καὶ διάδοσις μιᾶς ἐφευρέ-

σεως είναι ταχύτερα ἢ εἰς ἄλλα καὶ τοῦτο διότι αἱ ὑπάρχουσαι γνώσεις εἰς τι κράτος δυνατόν νὰ εἶναι περισσότεραι, ἢ ὁ λαός, ὡς ὁ Ἀμερικανικός, νὰ ἀγαπᾷ φύσει τὴν δοκιμασίαν παντὸς νέου β) "Όταν ἡ κοινωνία ἑνὸς κράτους εἶναι καλῶς ὠργανωμένη, ὅταν τὸ ἐμπόριον καὶ ὁ οἰκονομικὸς βίος ὁμαλῶς λειτουργοῦν, τότε εὐκόλως καὶ εἰρηνικαὶ τέχναι καὶ ἐφευρέσεις ἐπακολουθοῦν τούναντίον ὅσον οἱ πόλεμοι ἐξαρθρώνοισι τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τοῦ τόπου, ἐκεῖ ἀδύνατος εἶναι ἡ ταχεῖα αὐξήσις τοῦ πολιτισμοῦ, ὅπου ὅμως αἱ ἐκ τοῦ πολέμου κατακτηθεῖσαι χῶραι παρέχουσιν εἰσοδήματα καὶ πλοῦτον εἰς τὸ κράτος, ἐκεῖ καὶ ἡ αὐξήσις τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι μεγαλυτέρα. 4) Ἡ γεωγραφικὴ θέσις εἶναι αἰτία τῆς αὐξήσεως τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τινα περιοχὴν. Οὕτως ἡ ἀνθησις τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν ἀρχαιότητα κατὰ τὴν ἀνατολικὴν γωνίαν τῆς Μεσογείου ὀφείλεται εἰς τὴν διασπορὰν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ δὴ τῶν ἐφευρέσεων εἰς τὰς γειτονικὰς καὶ συναντωμένας ἐκεῖ β ἡπείρους, διότι καὶ ὁ Εὐφράτης καὶ ὁ Νεῖλος ἦσαν πλωτοὶ ἐπ' ἀρκετὴν ἔκτασιν, ἡ ἐξημέρωσις τοῦ ἵππου ἐβοήθησε εἰς τὴν διὰ τῶν ἐρήμων προσπέλασιν τῶν λαῶν, αἱ ἀποστάσεις μεταξὺ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου ἦσαν μικραί. Ἡ συνάντησις τῶν τριῶν ἡπείρων εἰς τὴν γωνίαν ταύτην ἐβοήθησεν εἰς τὴν διασπορὰν τῶν σπουδαιότερων τότε ἐφευρέσεων, οἷαι ἦσαν α) ἡ ἐξημέρωσις τοῦ ἵππου εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, β) ἡ ἐφεύρεσις τοῦ τροχοῦ εἰς τὴν Β. Ἑλλάδα, γ) ὁ χαλκὸς καὶ ὁ σίδηρος εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ δ) τὸ Ἀλφάβητον ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Διὰ παρόμοιον λόγον ὁ πολιτισμὸς ἤνθησεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅταν τὸ μέγεθος τῶν πλοίων ἠῤῥησε καὶ ὁ ταχὺς διάπλους τῶν θαλασσῶν κατωρθώθη. Χῶραι πλούσιαι ὁμοίως εἰς ἀνθρακα καὶ σίδηρον ὡς ἡ Ἀγγλία εἶχον μεγαλυτέραν τὴν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ ἢ ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Ἰταλία αἱ μὴ ἔχουσαι ἀνθρακα καὶ σίδηρον. Τέλος ἡ ὑπεροχὴ ἑνὸς λαοῦ λόγω τοῦ πλούτου τοῦ πολιτισμοῦ του, ὡς ὁ Ἑλληνικὸς, εἶναι ἡ αἰτία τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ διασπορὰ τοῦ πολιτισμοῦ.

Τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ δὲν κληρονομοῦνται μόνον ἀπὸ γεγεῆς εἰς γενεάν, ἀλλὰ καὶ διασπείρονται ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς ἐφευρέσεώς των εἰς πάσας τὰς χώρας καὶ ἐνσωματοῦνται κατὰ διαφόρους μορφὰς καὶ βαθμοὺς εἰς τὸν πολιτισμὸν τῶν πλησίον καὶ ἀπομεμακρυσμένων λαῶν.

Τὰ διάφορα στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὰ δι' ἐφευρέσεων ὑπάρχοντα καὶ τὰ ἀπὸ αἰῶνων εἰς τινα κοινωνίαν μεταδίδονται καθ' ὠρισμένους τρόπους. Καὶ ἡ μὲν ἐντὸς τῆς αὐτῆς κοινωνίας διασπορὰ τελεῖται:

1. Ἐνεκα τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς χρησιμότητος ἐφευρέσεώς τινος ἢ συνηθείας.
2. Πρὸς πλήρωσιν ὑπαρχούσης ἀνάγκης.
3. Ἐνεκα τοῦ κύρους τοῦ εἰσάγοντος τὸ ἔθιμον.
4. Διὰ τῆς βίας τοῦ κυβερνήτου.

Ἡ δὲ ἀπὸ κοινωνίας εἰς κοινωνίαν μετάδοσις στοιχείων πολιτισμοῦ τελεῖται: